

навчального пізнання учнів. Під час такої позашкільної форми діяльності надається максимальна можливість на вибудовування індивідуальних і групових стратегій навчання та самореалізації обдарованих дітей на основі проблемно-розвивального підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васюра С. Як навчати обдаровану дитину ? // Дитина.Сім'я.Школа. - 2001. - №4. - С.11-15.
2. Постова К. Г. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів : монографія / К. Г. Постова. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. – 96 с.
3. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів : метод. реком. / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна та ін. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.
4. Антонова О.Є. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини як реалізація особистісно орієнтованого підходу // Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 316-345.
5. Електронне джерело. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13344/1/%d0%90%d0%bd%d1%82%d0%be%d0%bd%0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%9e.pdf> (дата звернення 29.09.2024)
6. Електронне джерело. URL: <https://mologa-osvita.gov.ua/normativna-baza-nush-15-11-17-21-12-2019/> (дата звернення 04.09.2024)

Лучанінова Ольга,

*доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник*

*відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти, Державна науково-педагогічна
бібліотека України імені В.О. Сухомлинського,*

*НАПН України, Київ
2017olgapetrovna@gmail.com*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. В умовах воєнного стану важлива активність усіх суб'єктів освітнього процесу щодо створення умов для становлення обдарованої особистості, визнання її унікальності та підтримка її потенційних можливостей у процесі соціалізації. Наголошується, що інформаційно-аналітичний супровід є дієвим щодо аналізу напрямів соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості учня/студента. Розкриваються напрями

соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості, пропонується інформаційно-аналітичний супровід можливих напрямів обдарованості.

Ключові слова. інформаційно-аналітичний супровід, соціально-психологічна підтримка, обдарована особистість

Abstract. In the conditions of martial law, it is important for all subjects of the educational process to be active in creating conditions for the formation of a gifted personality, recognizing its uniqueness and supporting its potential in the process of socialization. It is emphasized that information and analytical support is effective in analyzing the directions of social and psychological support for the gifted personality of a pupil/student. The directions of socio-psychological support of a gifted personality are revealed, information and analytical support of possible directions of giftedness is proposed.

Keywords. information and analytical support, social and psychological support, gifted personality

Беззаперечним є факт, що не завжди педагог обізнаний з психологією дитячої обдарованості, це заважає швидко приймати виважені педагогічні рішення та досягати конструктивної взаємодії з обдарованими учнями/студентами.

Як зауважує О. Шевчишена, «не завжди вистачає педагогічної майстерності щодо створення таких психолого-педагогічних умов, за яких дитина могла б продемонструвати власні творчі можливості та здібності в повному обсязі [6, с. 6]. В умовах війни відбувається загострення всіх проблем.

На думку В. Химинця, обов'язковою умовою прояву академічної, а тим більше спеціальної обдарованості, є осмислене оволодіння достатньою кількістю знань, умінь і навичок [4]. Інформаційно-аналітичний супровід будь-якої галузі освіти є ефективним у вирішенні багатьох проблем - від менеджмента освітнього процесу до виховання, систематизує наукові підходи до вивчення проблем, наближає суб'єктів до вирішення цих проблем.

Нині цифровізація освіти є трендом трансформації освітньої галузі, головним рушієм ефективного розвитку інформаційного суспільства в Україні. У відділі наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є низка проєктів, які пов'язані з інформаційно-аналітичним супроводом освіти, інструментарієм цього супроводу в умовах воєнного стану, окреслюють перспективи цифровізації й розвитку освіти у воєнний і повоєнний періоди [2].

Система освіти України перебуває в нових реаліях функціонування, освітній менеджмент набирає досвіду питань, які до сьогодні ніхто не вирішував. До психологічних аспектів інформаційно-аналітичного супроводу освіти в умовах війни можна віднести: колективну травму населення в умовах війни, відсутність умов для нормального навчання й життя, тяжкий психологічний стан учасників освітнього процесу, освітні втрати, акумуляція доказових освітніх даних в

освітніх інформаційних системах, забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану; брак практичних психологів/послуг із психологічного супроводу під час освітнього процесу; неготовність педагогічних працівників до надання базової психологічної підтримки та до роботи з дітьми; неефективна система підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах тощо. Не останнє місце займає соціально-психологічна підтримка обдарованої особистості в умовах війни. Таланти ніхто не відміняв, а воєнні дії є лакмусом для сильних духом обдарованих людей: мурали на воєнну тематику в багатьох містах, малюнки для воїнів збройних сил України, пісенні конкурси, вишивка бісером, розробка дронів для армії – це далеко не повний перелік прояву обдарованості серед дітей і студентської молоді. Соціально-психологічна підтримка є запорукою психологічної рівноваги обдарованих особистостей, допомагає як в подоланні кризових ситуацій, так і в розвитку їхнього потенціалу.

Аналіз освітньої інформації показав, що освітній менеджмент здебільшого стосується організаційного супроводу освітнього процесу. Але ще у 2022 році освітянам пропонувався курс підвищення кваліфікації «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», створений Міністерством освіти і науки України, спільно з Інститутом модернізації змісту освіти та Асоціацією інноваційної та цифрової освіти за участю провідних міжнародних експертів з психології [1]. Зауважимо, що обдаровані особистості особливо вразливі до стресів і потрясінь в умовах війни, їхня емоційна чутливість може виявитися як у сплеску творчого потенціалу, так і зануренні в себе. Важливо вчасно помітити душевний стан талановитої людини, запропонувати тренінги з рівноваги емоційного стану, спротиву стресам тощо. Пропонуємо види діяльності учителя/викладача щодо соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості за напрямками

Таблиця 1

Напрями соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості

Напрями	Соціально-психологічна підтримка
Безпечний простір	Створення психологічних групи з дітей з різним рівнем сприйняття стресів, атмосфера довіри
Емоційний інтелект	Розвиток емоційної грамотності, емпатії та соціальних навичок, вправи на рефлексію
Навчальна діяльність	Розробка індивідуальної програми навчання відповідно до темпу навчання обдарованої особистості; творчої атмосфери, заохочення до творчої діяльності
Співпраця (психолог, сім'я)	Організація спільних заходів, комплексна підтримка, моніторинг

Укладено за джерелом [3]

Уважаємо, що соціально-психологічна підтримка обдарованої особистості та її інформаційно-аналітичний супровід має бути безперервним, чітко організованим процесом з урахуванням вікових особливостей, рівня розвитку обдарованої особистості саме в умовах війни.

В умовах воєнного стану важлива активність усіх суб'єктів освітнього процесу щодо створення умов для становлення обдарованої особистості, визнання її унікальності та підтримка її потенційних можливостей у процесі соціалізації.

Інформаційно-аналітичний супровід є дієвим щодо аналізу напрямів соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості учня/студента: вияв та відбір обдарованих учнів/студентів під час навчання в закладі освіти; вибір і реалізація спеціальних програм розвитку обдарованих учнів/студентів; підтримка розвитку здібностей обдарованих; організація позанавчальної діяльності; комплексна допомога для створення соціально-психологічних умов в закладах освіти; забезпечення різних форм щодо створення творчого середовища; просвітницька робота з батьками/стейкхолдерами щодо ефективного спілкування з обдарованими учнями/студентами, діагностика обдарованості та ін.; допомога в розв'язанні конфліктів. Поданий нижче (табл 3) варіант інформаційно-аналітичного супроводу напрямів обдарованості за можливими напрямками обдарованості стане у пригоді усім, хто опікується організацією роботи з обдарованими учнями/студентами та підтримкою їх таланту у воєнний час

Таблиця 2

Інформаційно-аналітичний супровід напрямів обдарованості

Можливі напрями обдарованості	Інформаційно-аналітичний супровід
Лінгвістична	Федорова Н., Дроботенко М. Пошуки обдарованості Освіта та розвиток обдарованої особистості № 9 (64) /09/2017. С.48-55. https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2017/9/10.pdf (стаття)
Музична	Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. Психологія, діагностика, педагогіка / Ю.З. Гільбух. – К. : Освіта, 1993. – 105с.
Логіко-математична	Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: [монографія] / Олена Євгеніївна Антонова. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. - 472 с. http://eprints.zu.edu.ua/8307/ Методичний матеріал "Особливості організації роботи зі здібними та математично обдарованими учнями" https://naurok.com.ua/metodichniy-material-osoblivosti-organizaci-roboti-zi-zdibnimi-ta-matematichno-obdarovanimi-uchnyami-213086.html
Візуально-просторова	Маслянюк А. Методичні рекомендації з власного педагогічного досвіду на тему: «Особливості роботи з обдарованими дітьми в початковій школі» (презентація) https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-z-vlasnogo-dosvidu-osoblivosti-roboti-z-obdarovanimi-ditmi-v-pochatkoviy-shkoli-272912.html

Можливі напрями обдарованості	Інформаційно-аналітичний супровід
Кінететична	<p>Губенко О. В. Методологічні аспекти аналізу чинників активізації креативних проявів особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 11. – С. 64–67.</p> <p>Губенко О. В. Творчий інтелект: деякі особливості та методи активізації у старшокласників // Обдарована дитина. – 1998. – № 1. – С. 25-28 http://arkhiv.nua.kharkov.ua/</p>
Внутрішньо особистісна	<p>Сорич Ж.Л. Організація роботи з обдарованими дітьми у навчальних закладах / Ж.Л. Сорич // Психолог. – 2006. – № 25-28. – С. 26-37.</p> <p>Шевчишена О. В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посіб. / О.В.Шевчишена. – Хмельницький: ОІППО, 2016. - 237 с. http://umo.edu.ua/images/content/koncorcium/repozitar_uvupo/navch_vydan.pdf</p>
Міжособистісна	<p>Янковчук М.М. Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей / М.М. Янковчук // Практична психологія та соціальна робота. – №4. – 2009. – 70 https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/3_kurs Obdarowanydity denne 2020.doc</p>

Викладачі констатують, що в умовах війни серед студентів переважає внутрішньо особистісна та міжособистісна обдарованість: такі студенти «мають почуття власної гідності та виражені високорозвинені духовні якості, значний лідерський потенціал, вміють спілкуватися та розуміють почуття інших людей» [5, с. 51]. Обдарованість – це високий рівень творчого потенціалу, який виражається у високій пізнавальній та дослідницькій активності.

Зауважимо, що від природи обдаровані особистості уже володіють м'якими навичками, які так приваблюють стейкхолдерів: пізнавальна активність; володіння великим обсягом інформації; застосування знань по-новому; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; вміння синтезу/аналізу інформації та ситуації; вміння робити висновки; прагнення до розв'язання складних проблем; вміння будувати гіпотезу; критичне мислення, допитливість.

В інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в умовах воєнного стану» варто звернути увагу на додатки до розділів, де розміщена необхідна інформація для освітян, науковців щодо: психологічної підтримки; практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми; першої психологічної допомоги; забезпечення українським ученим та інноваторам доступу до передових електронних ресурсів наукової інформації; надання інформаційної й організаційної підтримки науковим і науково-педагогічним працівникам, що перебувають за кордоном як тимчасово переміщені особи, залучення їх до програм академічної мобільності [2, с. 107; с.197].

Інформаційні ресурси для освітян та їх характеристика

Інформаційні ресурси	Характеристика
Research4Life	вільний доступ до ресурсів платформи до кінця 2024 р (понад 115 тис. книг, близько 40 тис. журналів, десятків баз даних, у т. ч. доступні повнотекстові ресурси таких провідних видавництв наукової літератури, як Elsevier, Springer Nature, Wiley, Taylor & Francis, Oxford University Press, Emerald, та ін.)
телеграм-бот Info Science Bot	понад 200 публікацій щодо можливостей підтримки науковців та інноваторів.
Science&Business Startup Hackathon від Міністерства освіти і науки України та Українського фонду стартапів.	можливість опрацювати свої ідеї за участі найкращих міжнародних і українських експертів, а саме пройти індивідуальне менторство, прослухати курс лекцій, узяти участь у воркшопах
платформа «Наука та бізнес»	для комунікації та ефективної взаємодії представників бізнесу й наукової спільноти, що надає можливість підприємцям мати доступ до провідних наукових розробок, а вченим – реалізувати власний потенціал
Проект про запровадження експериментального проекту зі створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-школа – інкубатор – акселератор	Задля відновлення та розвитку інноваційної екосистеми, забезпечить визначення процедури створення, функціонування, урегулювання фінансових і матеріально-технічних питань

Укладено за джерелом [2]

Відповідно до завдань проекту «Теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичного супроводу психологічної науки в умовах війни», актуальним є як робота з анотаціями до електронних ресурсів, методичних матеріалів для освітян/батьків, з адаптації в Україні світових програм для роботи з дітьми, що мають психологічну травму, так і розширення можливості безкоштовного використання українськими закладами освіти та науковими установами електронних баз даних, що має велике значення для ефективної наукової діяльності.

Таким чином, спираючись на психологічні аспекти інформаційно-аналітичного супроводу соціально-психологічної підтримки обдарованої

особистості в умовах війни, зазначимо, що учасники проєкту здійснюють копітку роботу щодо інформаційно-аналітичного супроводу освіти в умовах війни через створення продукції, аналітичних збірників/довідників, дайджестів, оглядових статей, анотованих звітів, дослідження джерельної бази, наповнення електронного освітнього ресурсу науково-методичною, психологічною продукцією (цифрова трансформація освіти, інформаційно-аналітичний супровід освіти у воєнний і повоєнний періоди тощо); проводять практичні заходи: тематичні онлайн-семінари, круглі столи. Інформаційно-аналітичний супровід особистості обдарованої особистості учня/здобувача вищої освіти, спрямований на допомогу вчителям/викладачам щодо актуалізації інтелектуального ресурсу, моральних цінностей, формування суб'єктно значущого життєвого досвіду обдарованої особистості.

Україна в умовах війни не відмовляється від вирішення проблем майбутніх поколінь, яким і доведеться відновлювати країну у повоєнний період. Тож створення системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на цьому шляху. Саме тому великого значення набувають психологічні аспекти інформаційно-аналітичного супроводу соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» <https://hryoutest.in.ua/courses/programa-pidvishchennya-kvalifikaciji-psihologichnoji-pidtrimki-dlya-osvityan-ta-batkiv> (дата звернення: 12.10.2024).
2. Освіта в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. збірник. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 358 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf (дата звернення: 12.10.2024).
3. Столярова О. Соціально-психологічна підтримка обдарованої особистості в умовах воєнного стану <https://vseosvita.ua/library/sotsialna-stattia-sotsialno-psykholohichna-pidtrymka-obdarovanoi-osobystosti-v-umovakh-voiennoho-stanu-854007.html> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В.Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.
5. Федорова Н., Дроботенко М. Пошуки обдарованості Освіта та розвиток обдарованої особистості № 9 (64) /09/2017. С.48-55. <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2017/9/10.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).
6. Шевчишена О. В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посіб. / О.В.Шевчишена. – Хмельницький: ОППО, 2016. – 237 с. http://umo.edu.ua/images/content/koncorcium/repozitar_uvuro/navch_vydanya (дата звернення: 16.10.2024).